

Клименко Андрій Григорович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Український державний університет імені Михайла Драгоманова;
Науковий керівник: Себало Людмила Ігорівна,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Проблема розвитку емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку набуває особливого значення в контексті інтеграції осіб з інтелектуальними порушеннями у суспільне життя. Емоційний інтелект (ЕІ) є ключовим чинником для успішного навчання, соціалізації та формування особистості, особливо у дітей, що мають труднощі в навчанні через інтелектуальні порушення [6].

Ця стаття має на меті проаналізувати теоретичні підходи до розвитку ЕІ у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, опираючись на сучасні дослідження вітчизняних і зарубіжних фахівців.

Емоційний інтелект визначається як здатність розпізнавати, розуміти й керувати власними емоціями, а також взаємодіяти з емоціями інших людей [9].

З точки зору міжособистісного інтелекту Гарднер розглядав емоційний інтелект як здатність людини розуміти інших людей, усвідомлювати їхні мотивації та ставлення до роботи, визначати, як найкраще взаємодіяти з іншими, а внутрішньоособистісний емоційний інтелект - як здатність людини формувати певний погляд на себе, тобто адекватну модель себе, і використовувати її для більш ефективного функціонування у своєму житті [5].

У сучасній українській науковій літературі проблема розвитку емоційного інтелекту у дітей з інтелектуальними порушеннями активно досліджується в рамках спеціальної педагогіки, психології та корекційної педагогіки. Більшість досліджень зосереджені на формуванні емоційної компетентності та адаптації дітей з обмеженими когнітивними можливостями, оскільки ця група потребує специфічного підходу в освітньому процесі. Серед основних авторів, які вивчають питання емоційного інтелекту в українському контексті, можна виділити роботи К.Л. Чорної, І.В. Топузової та Л.В. Шевчук.

К. Л. Чорна у своїх роботах досліджує основи формування емоційної компетентності у дітей з особливими освітніми потребами, підкреслюючи необхідність використання адаптованих методик, таких як ігрова терапія, арт-терапія, а також вправи для розвитку саморегуляції та розпізнавання емоцій [2]. Авторка зазначає, що розвиток емоційної сфери у дітей з інтелектуальними порушеннями потребує значних зусиль з боку педагогів і родини, оскільки діти з подібними особливостями відчувають труднощі в інтерпретації емоційних сигналів та взаємодії з оточенням.

І. В. Топузова у своїх дослідженнях наголошує на необхідності індивідуалізації підходів у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями, особливо в контексті розвитку їхнього емоційного інтелекту. Науковиця пропонує концепцію «емоційного супроводу», де головним елементом є психологічна підтримка дитини, спрямована на створення позитивного емоційного середовища в навчальному процесі [1]. Вона зазначає, що в умовах звичайної школи діти з інтелектуальними порушеннями потребують додаткової психологічної підтримки для подолання труднощів у взаємодії з однолітками.

Л. В. Шевчук також акцентує увагу на інтеграційних аспектах розвитку емоційного інтелекту. На її думку, розвинені навички емоційного інтелекту допомагають дітям з

інтелектуальними порушеннями краще інтегруватися у навчальний колектив та сприяють їхній адаптації до соціальних норм і правил [3]. Вона досліджує різні форми організації корекційної роботи з дітьми, зокрема використання практик соціально-емоційного навчання та розвиток навичок взаємодії з однолітками через групові заняття.

На відміну від зарубіжних авторів українські переважно акцентують увагу на важливості емоційного інтелекту як чинника, що покращує соціально-психологічну адаптацію дітей з інтелектуальними порушеннями, підкреслюючи водночас необхідність більш комплексного підходу до їхнього навчання та соціалізації.

Також складнощі є у дітей з інтелектуальними порушеннями часто спостерігається низький рівень саморегуляції та розуміння емоцій, що ускладнює процес їх соціальної адаптації [7].

Розвиток емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці є важливим аспектом, оскільки саме в цей період формуються основи емоційного сприйняття, самооцінка та соціальні навички.

Існують кілька теоретичних підходів до розуміння ЕІ, найбільш впливовими з яких є модель компетенцій Гоулмана [6] та модель здатностей Мейєра та Саловея [9]. Зокрема, модель Гоулмана розглядає ЕІ як набір компетенцій, які можна розвивати через соціальне навчання, тоді як модель Мейєра та Саловея підкреслює когнітивний компонент ЕІ, пов'язаний з розпізнаванням та обробкою емоційної інформації.

Для дітей з інтелектуальними порушеннями навчання соціально-емоційних навичок вимагає використання адаптивних методів. Наприклад, на думку Грінспена [7], розвиток емоційної компетентності у таких дітей потребує індивідуального підходу з акцентом на розвиток навичок самоусвідомлення та саморегуляції, а також на використанні спеціально адаптованих методик навчання.

Існують дослідження щодо впливу емоційного інтелекту на соціальну адаптацію дітей з інтелектуальними порушеннями. Багато дослідників, включно з С. Денхам [8] та Бар-Он [4] зазначають, що низький рівень емоційного інтелекту ускладнює соціальну адаптацію дітей. Важливо зазначити, що розвиток ЕІ сприяє підвищенню рівня комунікативних навичок, покращенню академічних досягнень і створенню умов для більш успішної взаємодії з однолітками [8]. Бар-Он [4] стверджує, що емоційна компетентність є одним з найбільш важливих факторів, які визначають соціальну успішність індивіда.

Сьогодні педагоги звертають увагу на особливості навчання дітей з інтелектуальними порушеннями у розвитку емоційного інтелекту.

Одним з основних методів розвитку ЕІ у дітей з інтелектуальними порушеннями є включення елементів арт-терапії, соціальних ігор і рольових ситуацій, що сприяють формуванню позитивного емоційного досвіду [5]. Важливість навчання у соціальних взаємодіях підкреслюється багатьма педагогами і психологами, зокрема Грінспен [7], який вважає, що діти з інтелектуальними порушеннями потребують спеціальних навчальних програм, що допомагають у розвитку навичок розуміння та регуляції емоцій.

Так, згідно з аналізом наукових праць з проблеми дослідження можемо зазначити, що розвиток емоційного інтелекту у дітей з інтелектуальними порушеннями є важливим завданням, що сприяє їхній успішній інтеграції у соціум та покращенню загальної якості життя. Проте, як зазначено у дослідженнях вищезгаданих зарубіжних науковців, процес розвитку емоційного інтелекту ускладнюється через когнітивні обмеження, що вимагає особливого підходу та адаптованих навчальних методик. Подальші емпіричні дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку нових програм для покращення соціально-емоційної адаптації таких дітей.

Розвиток емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного з інтелектуальними порушеннями є важливим аспектом їхньої адаптації та успішної соціалізації.

З огляду на особливості дітей цієї категорії, важливо застосовувати індивідуальні підходи, що враховують їхній когнітивний розвиток, рівень емоційної чутливості та

соціальні потреби. Співпраця з батьками та педагогами також є необхідною умовою для створення середовища, яке сприяє емоційному зростанню дитини.

Вчасний розвиток емоційного інтелекту дозволяє таким дітям почуватися впевненіше у соціумі, покращує їхнє спілкування з однолітками та сприяє формуванню позитивного емоційного стану. Це підвищить якість їхнього життя та створить основу для подальшої інтеграції у суспільство.

Список використаної літератури

1. Топузова І. В. (2019) Емоційний супровід як засіб підтримки дітей з особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічний журнал*. № 3(12). С. 25-32.
2. Чорна К. Л. (2021) Особливості розвитку емоційної компетентності у дітей з інтелектуальними порушеннями. Київ: Вид-во НПУ ім. Драгоманова.
3. Шевчук Л. В. (2020) Інтеграція дітей з інтелектуальними порушеннями у навчальний процес через розвиток емоційного інтелекту. *Педагогічні науки*. № 5(30). С. 45-51.
4. Bar-On R., Parker J.D.A. (2000). Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco : Jossey-Bass. P. 363–387
5. Gardner H. (1983) *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books, 449 p.
6. Goleman, D. *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books, 2006. 360 p.
7. Greenspan, S. I. (2002). *The Development of the Ego*. New York: International Universities Press.
8. Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it?. *Early Education and Development*, 17(1). P. 57–89.
9. Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*, p. 3-31.